

Rajko Topolovec*

60 LET OD PRISILNE KOLEKTIVIZACIJE NAŠE VASI

Avtor v svojem članku obravnava čas kolektivizacije in nastanek Kmetijske obdelovalne zadruge Sv. Bolfenk na Kogu leta 1949. Na koncu pa članek popestrijo še njegovi osebni spomini.

Uvod

Pojav kmečkega združništva na Slovenskem seže že daleč nazaj – v leto 1885¹, s prodiranjem denarnega gospodarstva in kapitalskih odnosov na vas. Našega kmeta sta pred sem zavirala zaostala agrarna tehnika in pomanjkanje denarnih sredstev, saj je bilo njegovo, po večini že itak majhno posestvo še razkosano. Še težje je slovenskega kmeta prizadela splošna gospodarska kriza, ki se je kazala proti koncu 19. stol. Tedaj se je našemu kmečkemu prebivalstvu dogajalo nekaj podobnega kot danes, da se je zaradi vse večjih zemljiških donosov in konkurence kmečko prebivalstvo redčilo. Številne, in zlasti manjše kmetije, so zaradi konkurenčnega padca cen kmetijskih proizvodov še bolj zaostale in postajale prezadolžene. Takšno stanje je narekovalo spremembo agrarnih zakonov in leta 1883² je monarhija v ta namen sprejela kar tri agrarne zakone, ki so urjajali:

- zložbe (komasacije)
- razdelitve (dedne delitve)
- odpravo enklav (držav v državi).

Tem okvirnim zakonom sta leta 1885 sledila še deželna zakona za Štajersko in Kranjsko. Globalne zasnove agrarnih operacij in izvajanje le-teh preko agrarnih oblasti, so se po razpadu avstro-ogrske monarhije prenesle tudi v obdobje kraljevine Jugoslavije (1924–1941)³, saj je bilo skozi organizacijsko obliko zadrug agrarno gospodarjenje, kakor tudi distribucija kmetijskih proizvodov, živahnejše in vse obetavnejše.

Po 2. svetovni vojni pa so podobne agrarne operacije spet dobile zagon in zemljiških reform so se lotili v več kot 35-ih državah po vsem svetu. Vsem je bila

skupna veleposestniška usmeritev oziroma jih je povezovalo načelo – zemljo tistemu, ki jo obdeluje. Prvi zakon o agrarni reformi pri nas, ki je to načelo dobesedno uveljavljal, pa je že sprejela začasna Ustavodajna skupščina Jugoslavije (DFJ), dne 23. 8. 1945⁴, čeravno se še takrat ni zagotovo vedelo, ali bo prihodnja Jugoslavija republika ali kraljevina. To se je namreč izvedelo šele po referendumu na Martinovo nedeljo tega leta.

Namesto da bi naše kmetijstvo po tej prvi socialistični agrarni reformi, ko so se »kulakom« odvezli presežki zemlje preko 35 ha, napredovalo, je nazadovalo. Mnogi mali kmetje in tako imenovani agrarni interesenti, ki so po tem zakonu odvzeto zemljo dobili, namreč niso znali kmetovati in začele so se težave v preskrbi državljanov. Zaradi tega sta sledili zloglasna obvezna oddaja kmetijskih pridelkov in kmalu še zloglasnejša kolektivizacija podeželja po sovjetskem vzoru. S to drugo agrarno reformo se je torej odžagala še zadnja zelena veja našega kmetijstva (maj 1953)⁵, ki je tudi vpeljala tako imenovani zemljiški maksimum 10 ha za vse tiste kmete, ki niso hoteli v vzporedno uvedene kmetijske obdelovalne zadruge (KOZ-e). S to partijsko potezo pa je bil razvoj našega kmetijstva popolnoma zaustavljen in posledice bomo še dolgo čutili.

Z obema agrarnima reformama in z »Avnojskimi sklepi« je v Sloveniji prišlo v zemljiški sklad 266,500 ha⁶, kar je predstavljalo 43% razlaščene zemlje, 18% cerkvene, 16% veleposestniške in zemlje v lasti bank 6,7%. Ta zemljiški sklad pa se je nato razdelil tako, da je državi ostalo 54,6% obdelovane zemlje oziroma kar 86% vse zemlje v skladu, razliko pa so dobili agrarni interesenti. Sama delitev odvzete zemlje agrarnim interesentom pa je bila tudi pravi »show«. Delitev namreč ni bila zgolj tehnično opravilo, marveč predvsem politična oziroma propagandna akcija KPJ, saj se je kljub zimi in snegu zemlja na terenu delila z govori, s petjem in celo z godbo. Posameznik je lahko dobil 0.9 ha.⁷

* Rajko Topolovec, Abramičeva 14, 2251 Ptuj.

¹ Sutičič, V., Agrarne operacije 1885–1945 – Uvodnik publikacije, Ljubljana, 1991.² Prav tam.³ Prav tam.⁴ Slovenska kronika XX. stoletja, 1941–1945, Ljubljana, 1997, str. 124.⁵ Prav tam.⁶ Prav tam.⁷ Munda, M., Zemljo tistemu, ki jo obdeluje. V: Večer – priloga, 16. 5. 1988.

Sovjetska gospodarska blokada leta 1948 (imformbiro), ki je sledila po sporu jugoslovanskih komunistov s Stalinom, »kdor da, je večji komunist«, se je prav tako negativno odrazila na našem kmetijstvu. Zgodilo se je celo to, da panoga ni več zmogla nahraniti mestnega prebivalstva, ki se je zaradi industrializacije povečalo, tako da je tem ljudem že grozila lakota. Še zadnji hip nas je rešila humanitarna pomoč v obliki UNRA paketov. Zaradi teh težav je bil 28. januarja 1949 sklican plenum CK KPJ⁸, na katerem se je sklenilo, da se tudi pri nas kot v SZ uvede tako imenovana kolektivizacija podeželja, kar je v nekem smislu bil tudi odgovor na Stalinove očitke o naši nepravilni politiki do kulakov. Že junija 1949⁹ (kar takrat ni bila težava) je bilo uzakonjeno kmečko obdelovalno združništvo (KOZ), ki pa se je kaj kmalu pokazalo kot velika napaka, saj se kmetijska proizvodnja ni zvišala, temveč še bolj znižala. Tudi na že prej uvedenih državnih ekonomijah (Avnojski sklepi) se kljub državni subvenciji produktivnost dela ni mogla primerjati s produktivnostjo pri še svobodnih kmetih. Število KOZ pa je kljub temu naraščalo, saj je ta Kardeljeva ideja postala osrednja akcija KPJ. Spremljala sta jo prisila in nasilje, saj večina kmetov ni hotela v KOZ-e oziroma v skupno podeželsko gospodarstvo – kolhoze. Ob koncu leta 1949 je v Sloveniji bilo že 353 KOZ¹⁰, kar spet potrjuje dejstvo, da smo z uzakonjeno direktivo KPJ Slovenci pohiteli. To je še zlasti veljalo za Štajersko oziroma Prlekijo ter Pomurje. Čez dve leti pa je iz že navedenega spoznanja pritisk na »kolhozništvo« popustil.

O tem pišem z namenom, da bi živeči kmečki sinovi, ki so danes že tudi starci, obudili spomine in se zamislili v čas »molčečega« petja – »Vsi v zadruga, nato pa goli v truge«, ki se ga še sam spominjam. Da pa bi o »prleški zodrugi« kaj več izvedeli še mlajši in zanamci, sem pregledal že dostopne arhive, ki se za naše področje hranijo v Pokrajinskem arhivu v Mariboru¹¹. Kot prizadeti kulaški sin sem se seveda osredotočil na prve zametke »kolhoza« v svojem rojstnem kraju Sv. Bolfenku na Kogu.

Da pa se je KOZ na Kogu sploh lahko ustanovila, saj se zanjo kmetje niso ogreli, ampak v večini le mali kmetje in viničarji, ki potrebne zemlje niso imeli, si je bilo treba zemljo »izposoditi« iz zaplemb že realiziranega zemljiškega fonda po Avnojskih sklepih.

Tako se je v sistem KOZ na Kogu tudi vključila že odvzeta cerkvena in tudi zemlja križniškega reda¹².

KOZ na Kogu je vpisana v sodni register z dnem 7. 7. 1949, pod naslovom: »Kmetijska obdelovalna zadruga Sv. Bolfenk na Kogu«, okraj Ljutomer¹³

Zadružniki vložijo v zadrugo svojo zemljo razen obhišnice, katera ostane njihova last:

- *Gospodarske zgradbe, kmetijski stroji, orodje, naprave in plemenska živina s krmo, postane last zadruga, ki izplača zadružnikom vrednost.*
- *Ob vstopu v zadrugo plača vsak član v korist zadruga pristojbino 150 din.*

Upravni odbor, katerega dolžnost traja 1. leto, je sestavljen iz predsednika in 4 - 8 članov.

- *Upravni odbor je izvršilni organ zadruga in predstavlja zadrugo.*

– *Člani odbora so:*

- 1) *Vnuk Peter, kmet, Jastrebcji, predsednik*
- 2) *Kukovec Ivan, kmet,*
- 3) *Flegarič Ivan, kmet, Vodranci*
- 4) *Perc Franc, kmet, Hermanci*
- 5) *Granda Rudolf, viničar, Vuzmetinci*

Dne 21. 2. 1950 pa je v vodstvu zadruga naslednja sprememba:

- *Izbrišejo se dosedanji člani Upravnega odbora: Kukovec Ivan, Flegarič Ivan, Perc Franc in Granda Rudolf*

– *Vpišejo pa se:*

- 1) *Tomažič Jožef, zadružnik, Vitan*
- 2) *Bukovec Franc, zadružnik, Gomila*
- 3) *Magdič Anastazija, zadružnik, Gomila*
- 4) *Borko Jožef, zadružnik, Hermanci*
- 5) *Praprotnik Vincenc, zadružnik, Lačaves*
- 6) *Gašparič Viktor, zadružnik, Vitan*

Zaznamuje se, da je Tomažič Jože predsednik Upravnega odbora

Sodnik: l. r.

V zvezi z zapisanim dokumentom je treba omeniti naslednje:

- a) *Ob ustanovitvi KOZ Kog najdemo v registru izvirno ime kraja »Sv. Bolfenk na Kogu«, v poznejših dokumentih pa se navaja le Kog. Nikjer*

⁸ Slovenska kronika XX. Stoletja, 1941–1945, Ljubljana, 1997, str. 177.

⁹ Prav tam.

¹⁰ Prav tam.

¹¹ Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond: Kmetijska obdelovalna zadruga Kog.

¹² Munda, M., Zemljo tistemu, ki jo obdeluje. V: Večer - priloga, 16. 5. 1998.

¹³ PAM, fond: Kmetijska obdelovalna zadruga Kog – Prepis dokumenta za sodni register.

pa ni zaslediti pravnega sklica na navedeno preimenovanje zemljepisnega imena tega kraja.

- b) Brez komentarja je tudi menjava sestave UO po preteku pol leta, čeravno zapisnik govori o enoletnem mandatu.
- c) Zanimivo je tudi, da so se Hermanci in Vuzmetinci vodili pod Kog, saj so uradno pripadali fari Sv. Miklavž pri Ormožu.
- d) Zanimiv je tudi na novo izmišljen poklic - »zadružnik«.

Pozornosti je vreden tudi obrazec, po katerem se je popisovalo in vrednotilo imetje zadružnikov, ki so ga člani vključevali v skupno dobro.

Okvirne cene za ocenitev imetja, ki preide v last KOZ¹⁴

1. Zemljišča
 - Njive: od 10.000–12.000 din za ha
 - Travniki: od 6.000–6.000 din za ha
 - Pašniki: od 5.000 din za ha
 - Gozdovi: od 5.000 din za ha
2. Sadovnjaki–drevo: 15–40 din za kos
3. Vinogradi–sadika: 5–8 din za kos
4. Živina
 - Konji: od 10.000–30.000 din
 - Svinje: od 20–30 din za kg
 - Govedo: od 12–16 din za kg
 - Teleta: od 14–17 din za kg
 - Voli: od 10–12 din za kg
5. Mrtvi inventar
 - Vozovi: od 4.000–8.000 din
 - Kosilni stroji: od 6.000–10.000 din
 - Sejalni stroji: od 6.000–10.000 din
 - Sejalci koruze: od 500–1.000 din
 - Lesena brana: od 400–1.000 din
 - Železna brana: od 800–1.000 din
 - Plug: od 600–1.000 din
 - Konjska oprema: od 1.000 din

Opomba: Opozarjamo vse popisne komisije, da si obrazce sami načrtajo, ker še nismo dobili potrebnih obrazcev.

Osrednji arhivski dokument arhivske škatle z nazivom Kmetijska obdelovalna zadruga Kog je knjiga zapisnikov Upravnega odbora in masovnih sestankov.

Iz nje je razvidno prav vse, kar se je takrat smelo zapisati. Po tej knjigi sodeč, je življenjski vek KOZ-e Kog trajal od 7. 7. 1949 do 28. 8. 1953. V tem obdobju je bilo štirinajst sej UO in štirje masovni sestanki. Nekaj zanimivejših zapisnikov iz te knjige priobčujem v obliki prepisov:

Zapisnik ustanovnega občnega zbora KOZ Kog, 20.6. 1949 ob 18. uri, pri Vinku Praprotniku v Lačavesi¹⁵

Predsednik KZ Vnuk Peter otvori občni zbor in pozdravi navzoče zadružnike in zastopnika OLO Ljutomer tov. Tramšeka, ter predlaga sledeči dnevni red:

1. Volitve delovnega predsedstva
2. Proučevanje pravil KOZ in njihov sprejem
3. Volitve predsednika ter upravnega in nadzornega odbora
4. Določitev pristojbine za članstvo
5. Določitev zakupnine za leto 1949
6. Določitev zneska, do katerega se sme zadruga zadolžiti
7. Slučajnosti

Ad1. Na predlog Tomažič Jožeta se soglasno izvoli tov. Vnuk Peter kod predsednik zbora, za zapisnikarja Tomažič, za overovatelja Flegarič Ivan in Praprotnik Vinko.

Razvije se burna debata radi plačevanja davka, nakar nekateri tovariši zapustijo zbor. Ker pa še ostane toliko zadružnikov, ki posedujejo 95 ha zemlje, so dani pogoji za ustanovitev KOZ.

Ad2. Tov. Vnuk Peter prečita pravila, ki se sproti izpopolnjujejo.

Naslov zadruge bo: »Kmetijska obdelovalna zadruga Kog«.

Ad3. V Upravni odbor odbor se izvolijo sledeči tovariši.

1. Vnuk Peter, Jastrebcji
2. Kukovec Ivan, Lačaves
3. Flegarič Ivan, Vodranci
4. Granda Rudolf, Vuzmetinci

Od teh se izvoli za predsednika Vnuk Peter) V nadzorni odbor se izvolijo:

1. Praprotnik Vinko, Lačaves
2. Perc Jože, Lačaves
3. Klobasa Ivan, Lačaves

¹⁴ Prav tam – Prepis dokumenta.

¹⁵ Prav tam – Prepis zapisnika prve seje, ki je bila tudi ustanovni občni zbor.

Ad4. Pristojbina se določi 150 din. Kot članska vloga pa pol % vrednosti vloženega premoženja.

Ad5. Zakupnina se določi 20% vrednosti čistega dohodka na leto.

Ad6. Upravni odbor se pooblašča, da se sme zadruga zadolžiti za en milion in to:

500.000 investicijskega in za 500.000 din obratnega kredita.

Ad7. Sklene se obiskati tovariše, ki so odšli iz zbora in to jutri, da se izjavijo glede vstopa v novoustanovljeno zadrugo.

Zbor je bil zaključen ob 21. uri.

Predsednik: Vnuk Peter l.r.

V zvezi z zgornjim zapisnikom lahko omenimo naslednje:

- Ni mogoče ugotoviti, koliko je bilo prisotnih občanov in koliko kmetov je med tem protestno ustanovni zbor zapustilo.
- Ni mogoče razbrati, koliko članov je končno novo nastala KOZ na Kogu štela.
- Naslov novo ustanovljene KOZ je v registrskem dokumentu vpisan kot »KOZ Sv. Bolfenk na Kogu«, v poznejših zapisnikih pa se je brez vsake obrazložitve del polnega naslova (Sv. Bolfenk) kar izpuščalo.
- Iz zapisanega tudi ni razvidno, v kateri funkciji je na ustanovnem zboru nastopil tov. Tramšek iz OLO Ljutomer. Po mojem spominu se namreč nato med kmeti na Kogu, in tudi sicer po Štajerskem, kjer je tov. Tramšek kot KP sekretar OLO še bil nastavljen, in še zlasti med kmeti, ni našla lepa beseda. Tudi o »pogovorih po domovih naslednji dan«, kot je v točki Ad7 navedeno, ni nikjer nič zapisano.

Zapisnik 14. redne seje Upravnega odbora KOZ Kog, ki je potekala dne 30. 1. 1951 ob 15. uri pri tov. Vinku Praprotniku, Lačaves¹⁶

Dnevni red:

- Otvoritev (čitanje zapisnikov)
- Rešitev pošte
- Določitev občnega zbora
- Odstopne izjave
- Razno

Navzoči so vsi člani Upravnega odbora. Na seji prisoten tudi član nadzornega odbora.

Ad1. Predsednik Joško Tomažič pozdravi odbornike in otvori sejo ob 15. uri.

Ad2. Rešena je bila pošta, katero je prečital tov. Tomažič – predsednik.

Ad3. Ker je bilanca gotova, se določi občni zbor z običajnim dnevnim redom. Dan se določi 10. februar 1951 pri Praprotniku Vinku v Lačavesi. Začetek občnega zbora je ob 9. uri predpolne

Ad4. Prečita se odstopna izjava in vzame na znanje tov. Praprotnik Vinka

Ad5. Da se izterja 2000 din od Novak Jožefa, za katere se Bukovca Franca razbremenijo. Tov. Flegarič zahteva povračilo slame, katero je posodil za vez.

Ker se nihče ne oglasi k razpravi, predsednik ob 16. uri sejo zaključi in se zahvali za obisk.

Smrt fašizmu - Svoboda narodu!

Lačaves 30. 1. 1951 Zapisnikar: Borko Jože l.r.

Predsednik: Tomažič Jože l.r.

Vabilo likvidacijske komisije KOZ Kog, ki bo potekala dne 28. 8. 1953 v pisarni KZ Kog ob 8. uri¹⁷

Predsednik komisije: Ščavničar l.r. Vabilo poslano:

- Tomažič Jožku, Vitan
- Vnuk Petru, Jastrebc
- Bukovec Francu, Gomila
- Borko Jožetu, Hermanci
- Praprotnik Vinku, Lačaves

Iz zadnjega zapisnika UO, ki kot edini govori tudi o ukinitvi KOZ-e na Kogu, je razvidno, da se je to formalno zgodilo dne 28. 8. 1953. Likvidacijskega zapisnika sicer nisem našel, mislim pa, da je KOZ Kog dejansko razpadla že prej.

V Jugoslaviji, in s tem tudi pri nas, je torej kolhozništvo trajalo kratek čas. Tudi zadnji zapisnik seje UO, ki je bila 30. 1. 1951, že omenja izstop. V Slovenski kroniki 20. stol. pa je zapisano, da je bilo še leta 1954 v Sloveniji 43 KOZ od skupno 381 v drugem letu ustanavljanja.

Lasten spomin na poskus uvedbe kolhozništva pri Sv. Bolfenku na Kogu

Kot je danes že znano in tudi dokumentirano, je v SZ samo v letu 1932–1933¹⁸ (kot letu največje prisile pri ustanavljanju kolhozov, ko je zaradi tega tudi nastopila tako imenovana velika lakota) ta gonja

¹⁷ Prav tam – Prepis vabila za likvidacijsko sejo KOZ-e Kog. Likvidacijskega zapisnika te zadnje seje avtor v arhivu ni zasledil.

¹⁸ Courtois, S. in še 5 avtorjev, Črna knjiga komunizma, Ljubljana, 1999, str. 175 in 190.

¹⁶ Prav tam – Prepis zapisnika zadnje seje.

terjala šest milijonov žrtev. Na srečo ta Kardeljeva ideja o kolektivizaciji naših vasi ni bila tako kruta in ni tako dolgo trajala. Da smo bili na isti poti, pa pričajo enaki organizacijski prijemi in prevzete navade, saj so brigadirji, ki so to kolektivno delo vodili, celo uporabljali ruske kolhozniške norme in izraze. Pa si jih nekaj pogledjmo.¹⁹

Delovne norme so sredstvo za povečanje proizvodnosti dela, za pocenitev proizvodnje in omogočajo boljše in pravilnejše nagrajevanje za delo. Norme so eden od osnovnih elementov za dobro organizacijo in razvoj našega gospodarstva. Važna naloga članov in vodstva KOZ je, da čim temeljiteje obvladajo in izpolnjujejo norme.

- Suženjski gospodarski sistem ni poznal nikakršne širše uporabne organizacije dela.
- Fevdalni sistem je imel zelo slabo proizvodnost dela in ni moglo biti govora o dobri organizaciji dela.
- Tovariš Stalin nam lepo pove, zakaj je kapitalizem zlomil in prevladal fevdalizem. Zato ker je ustvaril večjo proizvodnost dela, omogočil človeški družbi, da dobi neprimerno več proizvodov kakor v fevdalnem gospodarstvu.

Nova organizacija dela, ki je že bila uvedena v SZ in se je uvajala tudi pri nas, je dala višjo stopnjo dela in večjo proizvodnost kakor v kapitalističnem gospodarskem sistemu.

Količina dela, ki ga srednje marljiv delavec opravi v enem dnevu pod določenimi pogoji, je »trudodan« (TD), v KOZ ga upoštevamo 10 ur na dan. Zaradi tega delimo delo po teži, potrebni strokovni sposobnosti in pomembnosti v 7 skupin:

1. 0.50 TD – sem sodijo delavci brez kvalifikacije (pastir, trganje perja – nati)
2. 0.75 TD – so manj pomembna dela brez posebnega znanja (vez mladja, trganje grozdja, obrezovanje repe)
3. 1.00 TD – srednje težka dela, za katera ni potrebno posebno znanje (pletev žit, sušenje krme, ruvanje pese)
4. 1.25 TD – srednje težka dela, za katera je potrebno več znanja in prakse (oranje, branjanje, okopavanje)
5. 1.50 TD – težka dela, za katera je potrebna praksa (okopavanje, raznašanje gnoja na hrbtu v vinogradih, težko oranje)

6. 1.75 TD – dela s potrebnim znanjem (žetev s srpom, odstranjevanje zalistov v vinogradih, mlačev, trosenje umetnih gnojil z roko)
7. 2.00 TD – težka in visoko kvalificirana dela (traktoristi, mašinisti, obrezovanje trte, rigolanje, škropljenje).

Nekaj »kolhozniških cvetk« iz lastnega spomina

Poleg že omenjene »spevnoskeptične parole« »Vsi v zadruga ...«, ki te je lahko stala (če nisi znal molče trobentati) tudi »aresta«, se zlasti spominjam težkega vzdušja v hiši in sploh v vasi po tem, ko je tudi moj oče dne 20. 6. 1949 »pobegnil« iz ustanovnega občnega zbora KOZ-e. Prestrašeni kmetje – potencialni zadružniki – so se po tem deliktu z oblastjo sestajali samo še skozi zadnja vrata in v trdi temi. Njihovi zaupni pogovori so seveda potekali le o tem, kaj ta hip storiti, in pa medsebojno tipanje, koliko so koga agitatorji že »omeščali«. Še edina komična točka nočnih pogovorov, kolikor se še spomnim, je bila tema o prihodnjih »skupnih kotlih«, ki naj bi zlasti razbremenili gospodinje. Pred menoj, šolarjem, pa se je iz razumljivega razloga o prihodnjem življenju v kolhozu govorilo le prispodobno, torej tako »sladko« kot v šoli. Ponujam Vam še nekaj skrb vzbujajočih in tudi komičnih dejstev o »kogovski zodrgi«:

- 1) Sosed – Ciril Kerenčič, brat heroja Jožeka, je znal povedati, in mi je ob priliki tudi pokazal tozadevne dokumente, kako so mu »zodržniki«, misleč, da ga bodo to pot na OLO Ljutomer le »zmehčali«, med tem v Jastrebcih iz goric pobrali pridelek in nikoli nič plačali. Ob neki drugi priliki, ko še vedno ni hotel postati »vzorni kolhoznik« na Kogu, pa mi je zaupal, kako je brez hrane in tople suknje skoraj doživel konec v provizoričnem zaporu pri Miklavžu, ko klet pri minus 20 stopinjah ni imela okenskih stekel.
- 2) Tudi »štorja« o naloženem vozu s senom v Lačavesi še ni pozabljena, ko so se »zodržniki« na travniku skregali in pustili voz, da je ta po nekaj deževnih dnevih do pisti zlezal v blato.
- 3) Čeravno so zadružniki imeli v delovnih normah zapisano tudi delo pletje plevela iz žita, ki je bilo ocenjeno z enim TD (trudodanom), tega, kot izgleda, niso delali. Namreč, na zadružni njivi v sosesčini, ki je bila nekoč »faruška«, je to leto grahor žito tako prerasel, da smo pastirji iz njega komajda še rešili sosedovo telico, ki si ga je očitno zaželela.
- 4) Poglavlje zase so bile tudi gradnje zadružnih domov. Na Kogu so se zadružniki najprej lep čas prerekali za lokacijo, ker ga je vsak hotel imeti v svoji vasi. Končno pa so v Lačavesi le izkopali

¹⁹ PAM, škatla Kmetijska obdelovalna zadruga Kog – Prepis nekaterih citatov iz pisnega gradiva, ki so ga pri vodenju in organizaciji dela uporabljali brigadirji oziroma terenci

jamo za gašenje apna in jo menda tudi napolnili.

Dalje z domom na Kogu nismo prišli.

- 5) V Pokrajinskem arhivu v Mariboru so mi padle v oči tudi pristopne izjave za sprejem v KOZ. Večinoma so to rokopisi (tudi s svinčnikom na iztrganih listi iz šolskih zvezkov). Vse izjave so identične, kar daje videz, da je bil smisel teksta obvezen, saj so vsi tudi zapisali, da v KOZ-o vstopajo prostovoljno, da bodo spoštovali pravilnik, pridno delali, čuvali zadržno imovino in hodili na sestanke.

Tudi danes se pri nas spet več govori o združništvu, ki naj bi olajšalo gospodarjenje v kmetijstvu, kot ponekod v Evropi, pa med kmeti ni čutiti večjega interesa. Temu pripisujem, da mladi kmetje še vedno nosijo v slabem spominu prav našete izkušnje, ki so jim jih kot »štorijske« povedali očetje in dedje. Globoke so še namreč rane, ki so vezane z imenom zadruga, saj so ponekod njihovi pripovedniki še bolj trpeli, kot sem zapisal o KOZ-i na Kogu.

Za konec pa še o tej temi – KOZ na Kogu, epilog, ki sem ga objavil v knjigi Pot do kruha, ki je izšla leta 1989; na strani 88 pišem:

- Uspešnost nabora združnikov je bila več kot skromna (iz arhiva sem sedaj celo spoznal, da KOZ na Kogu ni štela niti potrebnega števila članov UO, to je predsednik in še osem članov).
- Privilegiji članov so bili vabljivi. Upravičeni so bili do plač, sindikalnih kart K-15, do dopusta, do zdravniškega zavarovanja in bili oproščeni nekaterih dajatev.
- »Izobčenje združnikov« je pomenilo, da nisi več bil »vaščan med sovaščani«, ampak izobčenec. Sovlašani te niso več pozdravljali in od tebe nič želeli. Tudi njihovi otroci so med sovrstniki naleteli na tak odpor. Vse težje so združniki prenašali to izolacijo, še zlasti zato, ker jim je bilo ob privolitvi zagotovljeno, da jih bo vedno več.
- »Konec KOZ« je sledil po štirih letih. Rekel bi, da iz istega vzroka, kot je doživel konec sam komunizem.

Pisni vir

- Pokrajinski arhiv Maribor (PAM), fond: Kmetijska obdelovalna zadruga Kog.
- Munda, Mirko, 1998: Zemljo tistemu, ki jo obdeluje. V: *Večer* – priloga, 16. 5. 1998.

Ustni vir

Lastni spomini.

Literatura

- Slovenska kronika 20. stoletja. Ljubljana, 1997.
- Sutičič, Vladimir, 1991: Agrarne operacije 1885–1945. Ljubljana.
- Topolovec, Rajko, 1989: Pot do kruha »Koze, kotli in še kaj«. Ljubljana.

Ključne besede

Kolektivizacija, Kmetijsko obdelovalna zadruga (KOZ), Sv. Bolfenk pri Kogu, obdobje po letu 1945.

Povzetek

V skladu z načelom »zemljo tistemu, ki jo obdeluje«, je začasna Ustavodajna skupščina Jugoslavije (DFJ) dne 23. 8. 1945 sprejela prvi zakon o agrarni reformi. Namesto da bi naše kmetijstvo po tej prvi socialistični agrarni reformi, napredovalo je nazadovalo. Mnogi mali kmetje in tako imenovani agrarni interesenti, ki so po tem zakonu odvzeto zemljo dobili, namreč niso znali kmetovati in začele so se težave v preskrbi državljanov. Zato je sledila obvezna oddaja kmetijskih pridelkov in kmalu še kolektivizacija podeželja po sovjetskem vzoru. Že junija 1949, je bilo uzakonjeno kmečko obdelovalno združništvo, ki pa se je kaj kmalu pokazalo kot velika napaka, saj kmetijske obdelovalne zadruge (KOZ-e) kmetijske proizvodnje niso zvišale, temveč so jo še bolj znižale. Vendar je število KOZ naraščalo in konec leta 1949 jih je bilo že 353. Tega leta je bila 7. julija tudi na Kogu ustanovljena »Kmetijska obdelovalna zadruga Sv. Bolfenk na Kogu«, ki je bila nato formalno ukinjena 8. 8. 1953.